

Lårhøna som ble stueren

Lårhøne var en gang betegnelse på det kvinnelige kjønnsorgan. Nå er det en av de vanligste idrettsskadene.

Før vi kommer til låret, må vi en tur innom kneet. *Knehøne* er et ord mange kjenner. Det betyr en svak, karakterløs person. Det har vært brukt som skjellsord i lang tid. Selveste Henrik Ibsen brukte det i *En folkefiende*, der det heter: «Aslaksen er en knehøne, en feigg karl; der er ikke mands mod i ham» (1). Enda tidligere forekommer det i *Morgenbladet*, som i en kommentar-artikkel i 1869 skrev om amtmann Aall og sokneprest Harbitz: «de have opført sig som nogle Knæhøner» (2).

Knehøne finnes også i andre varianter, både avledningene *knehønete* og *knehøneaktig* (3). Det finnes til og med en sekundær hankjønnsform, nemlig *knehane*, men det ordet er overflødig, for *knehøne* kan nemlig godt brukes om menn. Ja, det er antakelig mer gangbart som skjellsord om menn enn om kvinner (4). Ikke for det, ingen av disse ordene er særlig mye brukt. I tekstarkivet *Retriever* er det kun 68 treff på *knehøne*, ett på henholdsvis *knehønete* og *knehøneaktig*, men ingen på *knehane* (29.9. 2012). Selv *knehøne* er havnet på liste over utrydnings-truede ord (5), og helt stuerent har det kanskje aldri blitt. I Stortinget er det slått ned på som «uparlamentarisk språkbruk» (6).

Lårhøne

I *Norsk riksmålsordbok* står det at *knehøne* og *lårhøne* betyr det samme (3). Slik var det sikkert da ordboken første gang kom ut i 1937, men i dag brukes disse ordene vanligvis om to forskjellige ting. *Knehøne* er fremdeles en kujon eller reddhare, mens *lårhøne* er en idrettsskade som man får av slag eller spark mot låret. Hvordan kan dette henge sammen?

Utgangspunktet er *høne*, som har en lang rekke betydninger. I slang brukes det om «kvinne» (7), men ingen skal tro at det er en nøytral betegnelse. I *Norsk ordbok* er det forklart som «usjølvtendig, småredd, forvirra og litt dum kvinne; toskehovud» (8). Men høne kan også betegne de kvinnelige kjønnsdeler (cunus) (9). Og her er vi på sporet. I gammel tid betegnet både *knehøne* og *lårhøne* det kvinnelige kjønnsorgan (4, 8, 9), men alt på Ibsens tid var nok den opprinnelige betydningen gått i glemmeboken (4).

Det første eksemplet jeg har funnet på *lårhøne* i idrettsmedisinsk forstand er i en slangordbok fra 1962: «Er man i kampens hete så uheldig å få et spisst kne i låret, kan

Mohammed «Moa» Abdellaoue fikk en lårhøne i landskampen i fotball mellom Nord-Irland og Norge på Windsor Park i Belfast februar 2012. Foto: Erlend Aas / NTB scanpix

følgen bli *ei lårhøne*, som er svært ubehagelig» (10). I boken *Nyord i norsk* er første eksempel fra 1968 (11).

Den idrettsmedisinske betydningen av ordet er nå også kommet inn i både ordbøker (12), leksika (13) og Tidsskriftet (14). *Lårhøne* er registrert hele 1 262 ganger i tekstarkivet *Retriever* (29.9. 2012). Ikke så rart, siden *lårhøne* i *Store medisinske leksikon* betegnes som en av de vanligste skadetyperne i idrett, spesielt i kollisjonsidretter som fotball (13).

Lårhøne er altså en lårkontusjon. Overraskende er derfor forklaringen i *Øyris medisinske ordbok* der man under oppslagsordet *lårhøne* henvises til «adduktortendinit», som er «smerter i lysken og skrevet pga betennelse i utspringet for låret sine adduktormuskler fra pelvis; idrettssjargong: «lårhøne»» (12). Jeg har ikke sett denne forklaringen andre steder.

Konklusjon

Ordet *lårhøne* har gjennomgått en sjelden reise. Til å begynne var det grovt, senere skjellsord og er nå endt opp som betegnelse på en idrettsskade.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

- Ibsen H. *En folkefiende*. Skuespil i fem akter (1882). Henrik Ibsens skrifter, Universitetet i Oslo, 2005: 61. www.ibsen.net/xml/11124385/EFFU.pdf [29.9.2012].
- 1300 Udtalelser af og i *Morgenbladet*. Kristiania, 1887: 1.
- Knudsen T, Sommerfelt A, red. *Norsk riksmålsordbok*. 2. utg. Bd. 2: Gladelig-låvevegg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1983: 2529, 3157.
- Vinje F-E. For et godt ord: nye småstykker om språkligheter. Oslo: NKS-forlaget, 1985: 136.
- Skår A. *Utrydnings-truede ord*, 1. Oslo: Messel forlag, 2004: 66.
- Nei til tøv og tullprat. VG 16.8.1979: 2.
- Hasund IK. *Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2006: 33, 45, 80.
- Grønvik O, Killingbergtrø L, Vikør LS et al., red. *Norsk ordbok: ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet*. Bd. 7: L-mugetuft. Oslo: Samlaget, 2008: 971.
- Tryti I. *Språkets ville vekster: metaforer og kuriositeter*. 2. utg. Oslo: Aschehoug, 1997: 200.
- Marm I. *Slang og sjargong: en kavalkade over det muntre innslaget i norsk hverdagstale*. Oslo: Aschehoug, 1962: 113.
- Leira V, red. *Nyord i norsk 1945–1975*. Bergen: Universitetsforlaget, 1982: 220.
- Øyri A. *Norsk medisinsk ordbok*. 9. utg. Oslo: Samlaget, 2011: 15, 631.
- lårhøne* [Store medisinske leksikon]. I: *Store norske leksikon*. http://snl.no/sml_artikkel/l%C3%A5rh%C3%B8ne [29.9.2012].
- Stiris MG. *Magnetisk resonanstomografi ved skjelett- og bløtdelstraumer*. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 1060–6.

Mottatt 2.10. 2012, første revisjon innsendt 17.10. 2012, godkjent 19.10. 2012. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.